

**ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ПУЛЮЯ**

ЯМБОРКО ПЕТРО ІВАНОВИЧ

УДК 338.1

**ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА: МЕТОДИ ОЦІНКИ ТА
ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ (НА ПРИКЛАДІ ПРАТ
«ПТАХОФАБРИКА ТЕРНОПІЛЬСЬКА»)**

Спеціальність 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

АВТОРЕФЕРАТ

на здобуття освітнього ступеня «магістр»

Тернопіль – 2019 р.

Дипломною роботою за освітнім ступенем «магістр» є рукопис

Робота виконана на кафедрі економіки та фінансів Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя

Науковий керівник:

кандидат економічних наук, доцент
Ціх Галина Володимирівна,
декан факультету економіки та
менеджменту,
Тернопільський національний
технічний університет імені Івана Пулюя

Рецензент:

кандидат економічних наук, доцент
Бурліцька Оксана Петрівна
доцент кафедри промислового маркетингу,
Тернопільський національний
технічний університет імені Івана Пулюя

Захист відбудеться 27 грудня 2019 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні екзаменаційної комісії № 60 у Тернопільському національному технічному університеті імені Івана Пулюя за адресою: 46001, м. Тернопіль, вул. Білогірська, 50, навчальний корпус №10, ауд.130

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах ринкових трансформацій зростає вимога до забезпечення економічної безпеки господарюючих суб'єктів, що обумовлено важливістю збереження матеріальних, фінансових та людських ресурсів, які можуть бути втрачені в результаті відсутності дієвого механізму її забезпечення. Складноструктурність економічної безпеки, яка передбачає взаємозалежність та взаємовплив між економічною безпекою суб'єкта господарювання, регіону та держави визначає актуальність дослідження наявних методичних підходів до її оцінювання та формування механізму її забезпечення. Розробка адекватної вітчизняним економічним реаліям методичного підходу до оцінювання економічної безпеки підприємства має ґрунтуватися на надійному теоретичному фундаменті, потребує глибокого переосмислення багатьох економічних категорій.

Теоретичне обґрунтування методичних підходів до оцінювання економічної безпеки підприємств птахівництва забезпечить прозорість та ефективність процесу прийняття управлінських рішень, спрямованих на забезпечення їхньої економічної безпеки, що підтверджує актуальність теми обраного дослідження.

Питання економічної безпеки підприємств у вітчизняній та зарубіжній літературі є достатньо вивченими та дослідженими. Серед вітчизняних науковців варто відзначити праці О. В. Ареф'єва, Т. Б. Кузьменко, В.М. Геєця, Н. М. Голович, В. М. Гончарова, С. Б. Довбні, Л.Я.Малюти, В.І. Мунтіян, Г. А.Пастернак-Таранушенко, Г. О. Швиданенко та інших.

Незважаючи на високий ступень розробленості питань оцінювання економічної безпеки підприємств залишається актуальним практичне застосування методик у вітчизняних умовах.

Метою дипломної роботи є аналіз, систематизація та узагальнення теоретико-методологічних підходів і практичних рекомендацій щодо оцінювання економічної безпеки підприємств.

Основні завдання дослідження:

- дослідити економічну сутність категорій «економічна безпека підприємства», «економічна безпека держави», «економічна безпека регіону»;
- представити загальну характеристику ПрАТ «Птахофабрика Тернопільська»;
- здійснити оцінювання фінансової, виробничої та матеріальної складових економічної безпеки ПрАТ «Птахофабрика Тернопільська»;
- сформулювати механізм забезпечення економічної безпеки ПрАТ «Птахофабрика Тернопільська»;
- обґрунтувати диверсифікацію діяльності як інструмент підвищення економічної безпеки ПрАТ «Птахофабрика Тернопільська»;
- проаналізувати внутрішній та зовнішній ринок яєць в Україні;
- розробити та обґрунтувати інтегральний показник економічної безпеки ПрАТ «Птахофабрика Тернопільська»;
- обґрунтувати економічну ефективність пташника вільного виходу.

Об'єктом дослідження є економічна безпека ПрАТ «Птахофабрика Тернопільська».

Предметом дослідження є теоретико-методологічні підходи до оцінювання економічної безпеки підприємств.

Теоретико-методологічною базою дипломної роботи є сучасна теорія та фундаментальні концепції управління економічною безпекою підприємств. У процесі дослідженні використано такі методи: первинна обробка результатів статистичного спостереження, метод групування за певними ознаками, метод порівняння абсолютних і відносних показників; графічний та табличний методи, для раціонального відображення результатів аналізу, прогнозування часових рядів. Розрахунки в роботі виконувались з використанням програм Microsoft Excel версії XP Professional для Windows.

Інформаційну базу дипломної роботи склали: вітчизняна і закордонна література, закони та нормативно-правові акти, фінансова звітність ПрАТ «Птахофабрика Тернопільська» тощо.

Практичне значення одержаних результатів полягають у розробці інтегрального показника економічної ефективності ПрАТ «Птахофабрика Тернопільська» та обґрунтуванні економічної доцільності інвестиційного проекту пташника вільного вугулу.

Апробація результатів роботи та публікації. Результати проведеного дослідження опубліковано у матеріалах III Міжнародної науково-практичної конференції «Формування механізму зміцнення конкурентних переваг національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах» (м.Тернопіль, 5 квітня 2019 року).

Структура та обсяг дослідження. Дипломна робота складається зі вступу, шести розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг основної частини дипломної роботи складає 113 сторінок комп'ютерного тексту. Дипломна робота містить 23 таблиці, 21 рисунок, додатків на 15 сторінках. Перелік використаних джерел нараховує 64 найменувань на 7 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** представлено актуальність теми дипломної роботи, обґрунтовано мету, сформовано завдання дослідження, предмет та об'єкт, перелічено методи досліджень, визначено інформаційну базу дослідження та практичне значення отриманих результатів.

У **розділі 1** «Концептуальні засади економічної безпеки підприємства та підходи до її оцінювання у сучасних умовах» доведено, що від економічної безпеки окремого господарюючого суб'єкта агросфери залежить економічна безпека регіону та держави в цілому, однією зі складових якої виступає продовольча безпека, провідну роль у забезпеченні якої відведено агропромислому сектору економіки.

Встановлено, що питання економічної безпеки підприємств, регіону та держави є достатньо вивченими та розробленими науковцями. Залишається актуальним дослідження умов забезпечення та методичних підходів до оцінювання економічної безпеки окремих суб'єктів господарювання в різних галузях економіки країни, що зумовлено відмінною сукупністю та силою впливу факторів.

У **розділі 2** «Загальна оцінка фінансово-господарської діяльності ПрАТ «Птахофабрика Тернопільська» здійснено оцінювання з використанням індикаторного методичного підходу економічної безпеки ПрАТ «Птахофабрика Тернопільська» за її кадрово-інтелектуальною, фінансовою, виробничою та майновою складовими.

Виявлено, що кадрово-інтелектуальна складова економічної безпеки характеризується позитивною динамікою, що проявляється у зростанні продуктивності праці та середньої заробітної плати працівників.

Встановлено, що у забезпеченні фінансової складової економічної безпеки підприємства провідна роль належить фінансовій стійкості, індикатори якої демонструють нарощення рівня фінансової незалежності від зовнішніх джерел фінансування і досягають при цьому достатньо високого рівня рентабельності власного капіталу.

Індикатори виробничої та майнової складових економічної безпеки досліджуваного підприємства характеризуються позитивною динамікою, зокрема зростанням рівня фондоозброєності та фондovіддачі основних засобів, їхньою високою питомою вагою в структурі активів.

У **розділі 3** «Механізм забезпечення економічної безпеки ПрАТ «Птахофабрика Тернопільська» та його обґрунтування» запропоновано та обґрунтовано процес формування економічного механізму забезпечення економічної безпеки підприємства. Здійснено моделювання процесу оцінювання рівня економічної безпеки та визначено його етапи. Обґрунтовано принципи та вимоги до побудови множини індикаторів економічної безпеки ПрАТ «Птахофабрика Тернопільська». Систематизовано систему індикаторів (30 індикаторів) та їх відповідність складовим економічної безпеки ПрАТ «Птахофабрика Тернопільська».

Враховуючи важливість зростання виробничої та матеріальної складової економічної безпеки ПрАТ «Птахофабрика Тернопільська» та реалізації

експортного потенціалу запропоновано реалізацію інвестиційного проекту з будівництва пташника вільного виходу птахів.

У розділі 4 «Спеціальна частина» досліджено динаміку поголів'я птахів та виробництва яєць в Україні, в тому числі кількості одержаних яєць в розрізі регіонів. Встановлено, що ПрАТ «Птахофабрика Тернопільська» є найбільшим підприємством цієї галузі у регіоні та забезпечувало 68,1% та 37,2% виробництва яєць відповідно підприємствами та всіх господарств регіону у 2018 році. Ринкова частка ПрАТ «Птахофабрика Тернопільська» у 2018 році склала 1,23%. Виявлено лідерів-виробників за обсягами виробництва яєць в Україні. Визначено, що ринок виробництва яєць характеризується олігополістичною моделлю.

Спрогнозовано, що перспективність розвитку галузі підтверджується демографічними прогнозами щодо зростання кількості населення. Проаналізовано обсяги та структури зовнішньої торгівлі вітчизняних виробників яйцями. Встановлено, що ПрАТ «Птахофабрика Тернопільська» здійснює експортні поставки своєї продукції, а основним ринком збуту є країни Африки. Зроблено висновок, про високий рівень ризику втрати ринків, що вимагає розширення географії експорту вітчизняних яєць.

У розділі 5 «Обґрунтування економічної ефективності» сформовано та обґрунтовано статистично систему індикаторів економічної безпеки ПрАТ «Птахофабрика Тернопільська», проведено згортку показників. Використовуючи метод сум обчислено інтегральний показник економічної безпеки ПрАТ «Птахофабрика Тернопільська». Виявлено, що найбільший внесок у її забезпечення здійснює фінансова складова, а найменший – кадрово-інтелектуальна.

Визначено структуру початкових інвестицій на облаштування пташника вільного виходу та операційні витрати на реалізацію інвестиційного проекту. Розраховано планові показники від реалізації проекту реалізацію інвестиційного проекту та здійснено прогнозування грошових потоків від функціонування пташника вільного виходу. Доведено економічну ефективність запропонованого інвестиційного проекту облаштування пташника вільного виходу.

У розділі 6 «Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях» проаналізовано організацію охорони праці та обсяги фінансування заходів з охорони праці на ПрАТ «Птахофабрика Тернопільська» за 2016-2018 рр. Визначено напрямки забезпечення розосередження запасів матеріальних засобів. Визначено порядок організації захисту та охорони запасів на базах і складах постачання та напрямки проведення аналізу техногенних загроз, тенденції їх проявів та прогноз їх розвитку на підприємстві.

ВИСНОВКИ

Аграрний сектор економіки України характеризується високими темпами росту виробленої продукції, впровадженням інновацій, створенням нових робочих місць, займає лідируючі позиції за надходженням податків, що робить його бюджетоутворюючим та забезпечує значну виробництво значної частки експорту. Від економічної безпеки окремого господарюючого суб'єкта агросфери залежить економічна безпека регіону та держави в цілому, однією зі складових якої виступає продовольча безпека, провідну роль у забезпеченні якої відведено агропромислового сектору економіки.

В результаті дослідження концептуальних засад економічної безпеки підприємства та підходів до її оцінювання у сучасних умовах зроблено висновки, що питання економічної безпеки підприємств, регіону та держави є достатньо вивченими та розробленими науковцями. Залишається актуальним дослідження умов забезпечення та методичних підходів до оцінювання економічної безпеки окремих суб'єктів господарювання в різних галузях економіки країни, що зумовлено відмінною сукупністю та силою впливу факторів.

Грунтуючись на індикаторному методичному підході проведено оцінювання економічної безпеки ПрАТ «Птахофабрика Тернопільська» за її складовими, що спеціалізується на виробництві яєць з метою забезпечення внутрішніх потреб ринку у цій продукції та на експорт. Узагальнюючи отримані результати оцінювання зроблено висновок про те, що:

1) Індикатори кадрово-інтелектуальної складової економічної безпеки характеризуються позитивною динамікою, що проявляється у зростанні продуктивності праці та середньої заробітної плати працівників;

2) Індикатори фінансової складової економічної безпеки демонструють нарощення рівня фінансової незалежності від зовнішніх джерел фінансування і досягають при цьому достатньо високого рівня рентабельності власного капіталу. Однак виявлено, що на кінець 2014 року підприємство перебувало у стані економічної небезпеки, на що вказує від'ємне значення власного оборотного капіталу, а саме -3576 тис.грн. Про прогнозу небезпеку може свідчити порушення платіжного балансу ПрАТ «Птахофабрика Тернопільська», збалансування якого досягається шляхом синхронізації грошових потоків. Зроблено висновок про незадовільний рівень оборотності капіталу з врахуванням особливостей галузі, відповідно актуальним є пошук резервів прискорення його оборотності, що у майбутньому забезпечить зростання прибутковості бізнесу і разом з тим підвищення економічної безпеки підприємства;

3) Індикатори виробничої та майнової складових економічної безпеки досліджуваного підприємства характеризуються позитивною динамікою, зокрема зростанням рівня фондоозброєності та фондовіддачі основних засобів, їхньою високою питомаю вагою в структурі активів. Про нарощування виробничого потенціалу свідчить зростання частки поточних біологічних активів підприємства, тобто поголів'я птиці, яке безпосередньо виробляє продукцію – яйця, питома вага в активах яких склала 47,8% кінець 2018 р.

Резюмуючи вироблені висновки за результатами оцінювання кадрової, фінансової, виробничої та матеріальної складових економічної безпеки ПрАТ

«Птахофабрика Тернопільська» дійшли висновку, що з метою забезпечення економічної безпеки досліджуваного підприємства є доцільним розробка власної методики її оцінювання, оскільки наявна система показників є перевантаженою їхньою кількістю, а вони в свою чергу взаємопов'язані, що може призвести до отримання недостовірних даних. Як результат обґрунтовано на теоретичному рівні та апробовано методичний підхід до оцінювання економічної безпеки ПрАТ «Птахофабрика Тернопільська», а отримані результати засвідчили найвищий рівень економічної безпеки підприємства у 2018 році.

Враховуючи важливість зростання виробничої та матеріальної складової економічної безпеки ПрАТ «Птахофабрика Тернопільська» та реалізації експортного потенціалу запропоновано та доведено економічну ефективність інвестиційного проекту з будівництва пташника вільного виходу птиці.

Виявлено, що ринок яєць є потенційно зростаючим як в Україні, так і у світі, що обумовлено сприятливою демографічною ситуацією, яка пов'язана із зростанням чисельності населення планети та відносною дешевизною яєць як джерела поживних речовин для організму людини. ПрАТ «Птахофабрика Тернопільська» є лідером на регіональному ринку виробництва яєць, але не може конкурувати з великим вертикально інтегрованими агрохолдингами в Україні.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Ямборко П. Інвестиційна привабливість підприємства: теоретичні підходи / Петро Ямборко, Галина Ціх // Матеріали III Міжнародної науковопрактичної конференції «Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах» (м. Тернопіль, 5 квітня, 2019) / Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя. – Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2019. – С. 90-91.

АНОТАЦІЯ

Ямборко П.І. Економічна безпека підприємства: методи оцінки та формування механізму її забезпечення (на прикладі ПрАТ «Птахофабрика Тернопільська»). – Рукопис.

Дослідження на здобуття освітнього ступеня «Магістр» за спеціальністю 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність». – Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя. – Тернопіль, 2019.

Об'єктом дослідження є економічна безпека ПрАТ «Птахофабрика Тернопільська».

Метою дипломної роботи є аналіз, систематизація та узагальнення теоретико-методологічних підходів і практичних рекомендацій щодо оцінювання економічної безпеки підприємств.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною базою дипломної роботи є сучасна теорія та фундаментальні концепції управління економічною безпекою підприємств. У процесі дослідження використано такі методи: первинна обробка результатів статистичного спостереження, метод групування за певними ознаками, метод порівняння абсолютних і відносних показників; графічний та табличний методи, для раціонального відображення результатів аналізу, прогнозування часових рядів. Розрахунки в роботі виконувались з використанням програм Microsoft Excel версії XP Professional для Windows.

У даній роботі досліджено теоретико-методичні засади оцінювання економічної безпеки та механізми її забезпечення. Здійснено оцінювання економічної безпеки ПрАТ «Птахофабрика Тернопільська». Обґрунтовано методіку інтегрального показника оцінювання економічної безпеки ПрАТ «Птахофабрика Тернопільська». Обґрунтовано доцільність впровадження інвестиційного проекту пташника вільного виходу з метою реалізації експортного потенціалу ПрАТ «Птахофабрика Тернопільська». Досліджено тенденції стану та розвитку ринку яєць в Україні та світі. Оцінено та доведено економічну ефективність запропонованих заходів.

Ключові слова: економічна безпека, індикатор, інтегральний показник, механізм стратегії.

ANNOTATION

Yamborko P.I. Enterprise economic security: methods of assessment and a mechanism formation for its provision (PJSC “Poultry factory Ternopilska” as a case study). – Manuscript.

Research for obtaining the “Master” educational degree in specialty 076 «Entrepreneurship, trade and exchange activities». – Ternopil Ivan Puluj National Technical University. – Ternopil, 2019.

The object of the study is the the research is the economic security of PJSC “Poultry factory Ternopilska”

The aim of the thesis is to analyze, systematize and summarize theoretical and methodological approaches and practical recommendations for assessing the economic security of enterprises.

Research methods. The theoretical and methodological basis of the thesis is the modern theory and fundamental concepts of management of economic security of enterprises. In the course of the study the following methods were used: primary processing of the results of statistical observation, the method of grouping by certain characteristics, the method of comparing absolute and relative indicators; graphical and tabular methods for rational display of analysis results, forecasting of time series. The calculations were performed using Microsoft Excel XP Professional for Windows.

This paper explores the theoretical and methodological principles of economic security assessment and mechanisms for its provision. The economic security of PJSC “Poultry factory Ternopilska” was evaluated. The methodology of the integral indicator of economic safety estimation of PJSC “Poultry factory Ternopilska” is substantiated. The feasibility of implementing a free-range poultry investment project to realize the export potential of PJSC “Poultry factory Ternopilska” is substantiated. The trends of the state and development of the egg market in Ukraine and in the world are investigated. The cost effectiveness of the proposed measures has been evaluated and proven.

Keywords: economic security, indicator, integral indicator, strategy mechanism.

